

بررسی رابطه‌ی اقلام تعهدی اختیاری با تعدیلات سنواتی و نوع اظهارنظر حسابرسی

موسی بزرگ اصل*

استادبار حسابداری دانشگاه علامه طباطبائی

مریم دهقانی فیروزآبادی

کارشناسی ارشد حسابداری دانشگاه علامه طباطبائی

چکیده

تعدیلات سنواتی می‌تواند بر اثر تغییر در رویه یا وجود تحریف با اهمیت یا اساسی در صورت-های مالی دوره‌های گذشته ایجاد شود. در ایران اغلب تعدیلات سنواتی مربوط به اصلاح اشتباهات دوره‌های گذشته است. وجود اشتباه در صورت‌های مالی می‌تواند بیانگر دستکاری در سود باشد، که معمولاً از طریق مدیریت اقلام تعهدی اعمال می‌شود.

در این پژوهش، سعی شد تا رابطه‌ی میان تعدیلات سنواتی و اقلام تعهدی اختیاری بررسی شود. جامعه‌ی آماری این پژوهش، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران طی سال‌های ۱۳۸۶ لغایت ۱۳۹۱ است و در مجموع ۳۶۰ سال - شرکت مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های تجربی پژوهش حاکی از آن است که بین اقلام تعهدی اختیاری و تعدیلات سنواتی ارتباط مثبت و بین نوع اظهارنظر حسابرس و تعدیلات سنواتی رابطه‌ی منفی وجود دارد. علاوه بر این، نتایج بیانگر ارتباط منفی میان اندازه‌ی شرکت و تعدیلات سنواتی است.

واژگان کلیدی: تعدیلات سنواتی، اقلام تعهدی اختیاری، تجدید ارائه صورت‌های مالی، نوع اظهارنظر حسابرس، اندازه‌ی شرکت.

* تاریخ دریافت مقاله: ۱۳۹۴/۵/۱۸ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۳۹۴/۸/۲۵

نویسنده عهده‌دار مکاتبات: bozorgaslm@gmail.com

۱- مقدمه

در بازار سرمایه، اطلاعات حسابداری از مهمترین اطلاعاتی است که به سرمایه‌گذاران در تصمیم‌گیری‌های آگاهانه کمک نماید. صورت‌های مالی به عنوان مهمترین منبع اطلاعاتی برای انعکاس نتایج عملکرد و وضعیت مالی و جریانات نقدی واحدهای تجاری شناخته شده است. همچنین در بسیاری از تصمیمات مهم اقتصادی مانند خرید و فروش سهام، قیمت‌گذاری شرکت‌های دولتی برای خصوصی‌سازی، تصمیم‌گیری در مورد تقسیم سود نیز از اطلاعات صورت‌های مالی استفاده می‌شود. به زبان دیگر، اطلاعات صورت‌های مالی هسته‌ی اصلی این تصمیم‌گیری‌هاست که سایر اطلاعات در تکمیل آن مورد استفاده قرار می‌گیرد.

اگر به یکی از این تصمیمات برای نمونه تقسیم سود توجه شود، به اهمیت اطلاعات حسابداری به‌خصوص سود و زیان پی می‌بریم. رقم سود مبنای اصلی تصمیمات مجمع عمومی در تعیین سود تقسیم شده است. یعنی وجه نقد از شرکت خارج و به سهامدار پرداخت شود. اگر مبلغ سود درست نباشد سهامداران کنونی ممکن است متضرر و یا اینکه صاحب منافع غیرمنصفانه شوند (مشایخ و اوشیانی، ۱۳۹۳).

تعدیل مکرر صورت‌های مالی در نتیجه اشتباهات، می‌تواند تصمیمات اقتصادی را تحت تأثیر قرار دهد. در برخی موارد این تعدیلات آنقدر زیاد است که در صورت‌های مالی سال بعد مشخص می‌شود که بخشی از سود تقسیم شده سال قبل موهوم بوده است، یعنی سود تقسیم شده بیش از سود قابل تقسیم بوده است. امروزه در ایران تعدیلات سنواتی جزء مهم‌ترین چالش‌های گزارشگری مالی است و لازم است در تحقیقات بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

با نگاهی اجمالی به صورت‌های مالی سال‌های اخیر شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، متوجه رقم قابل توجهی با عنوان تعدیلات سنواتی می‌شویم. تعدیلات سنواتی ناشی از تغییر در رویه‌ی حسابداری و اصلاح اشتباهات بااهمیت دوره‌های قبل است که موجب تعدیل سود انباشته و ارائه‌ی مجدد اقلام مقایسه‌ای صورت‌های مالی می‌شود. در ایران اغلب تعدیلات سنواتی مربوط به اصلاح اشتباهات دوره‌های گذشته است (سروری مهر، ۱۳۸۵). وجود اشتباه در صورت‌های مالی می‌تواند بیانگر دستکاری در سود باشد، که معمولاً از طریق مدیریت اقلام تعهدی اعمال می‌شود. پرسش این تحقیق آن است که آیا میان وجود رقم تعدیلات سنواتی در صورت‌های مالی شرکت‌ها و اقلام تعهدی به عنوان ابزاری برای مدیریت سود ارتباط معناداری وجود دارد یا خیر؟

وجود اشتباهات مکرر در صورت‌های مالی و اصلاح مداوم آن‌ها در صورت‌های مالی سال‌های بعد و گزارش تعدیلات سنواتی، می‌تواند پیامدهای منفی در پی داشته باشد. از آنجا که هدف

حسابرسی اعتباربخشی است، وجود تعدیلات سنواتی علاوه بر منحرف کردن تصمیمات اقتصادی مبتنی بر صورت‌های مالی می‌تواند اعتبار حرفه‌ی حسابرسی را تحت تأثیر قرار دهد. زمانی که صورت‌های مالی حسابرسی شده دوره‌های گذشته به دلیل وجود اشتباهات بااهمیت ارائه‌ی مجدد می‌گردد، اعتماد جامعه نسبت به اظهارنظر حسابرسان کاهش می‌یابد و این کاهش اعتماد می‌تواند جایگاه حرفه‌ی حسابرسی را به خطر اندازد (هوشمند زعفرانی، ۱۳۹۲). پرسش دیگری که مطرح می‌شود این است که آیا بین تعدیلات سنواتی مندرج در صورت‌های مالی و نوع اظهارنظر حسابرسی ارتباط قابل توجهی وجود دارد یا خیر؟ شرکت‌های بزرگ صورت‌های مالی خود را با دقت بالاتری تهیه می‌کنند و به دلیل تمرکز بیشتر جامعه روی این شرکت‌ها احتمال خطا و وجود اشتباه در گزارشگری و ارائه‌ی صورت‌های مالی آن‌ها کاهش می‌یابد. بنابراین انتظار می‌رود که اندازه‌ی شرکت با اشتباهات صورت‌های مالی رابطه‌ی معنادار داشته باشد. در این تحقیق اندازه‌ی شرکت به‌عنوان متغیر کنترل در نظر گرفته شده است.

۲- مبانی نظری و پیشینه تحقیق

طبق اصول پذیرفته شده حسابداری، صورت‌های مالی سنوات گذشته به دو دلیل، تغییر در رویه (اصل) حسابداری و اصلاح اشتباهات حسابداری تجدید ارائه می‌شوند. تجدید ارائه صورت‌های مالی دوره‌های قبل که در پی تعدیلات سنواتی انجام می‌شود، روشی برای اصلاح مانده سود (زیان) انباشته ابتدای دوره و ارائه‌ی مجدد صورت‌های مالی دوره‌های گذشته به صورت صحیح است (موسوی و همکاران، ۱۳۹۴). بر همین اساس، تعدیلات سنواتی جزء اطلاعاتی است که سازمان بورس اوراق بهادار، ناشران اوراق بهادار را موظف به افشای فوری آن نموده است. (دستورالعمل اجرایی افشای اطلاعات شرکت‌های ثبت شده نزد سازمان بورس و اوراق بهادار، مصوب ۳ مرداد ۱۳۸۶)

اظهارنظر حسابرس

طبق استانداردهای حسابرسی، اظهارنظر حسابرس می‌تواند مقبول یا غیرمقبول باشد. در صورت مقبول بودن اظهارنظر، مطلوبیت ارائه صورت‌های مالی تایید می‌شود. زمانی اظهارنظر حسابرس غیرمقبول خواهد بود که حسابرس نسبت به صورت‌های مالی گزارش مشروط، مردود یا عدم اظهارنظر ارائه نماید (میگز، ۱۳۹۴).

اقلام تعهدی اختیاری و تعدیلات سنواتی

تعدیلات سنواتی عبارت است از تعدیل سود انباشته‌ی ابتدای دوره و تجدیدارائه‌ی اقلام مقایسه‌ای صورت‌های مالی شرکت‌ها که از تغییر در رویه‌ی حسابداری و اصلاح اشتباه ناشی می‌شود. نتایج برخی تحقیقات حاکی از آن است که اختیار استفاده از رویه‌های حسابداری متفاوت و تغییر رویه‌ی حسابداری، مدیران را برای انتقال اطلاعات مطلوب‌تر به بازار توانا می‌سازد. با این حال، وجود تعدیلات سنواتی ثبات رویه در گزارشگری مالی و توانایی استفاده کننده در ارزیابی دقیق عملکرد شرکت را کاهش می‌دهد. افزون بر این برخی معتقدند که مدیران از اختیارشان برای استفاده از رویه‌های حسابداری متفاوت و استفاده از تغییر رویه‌ی حسابداری، برای تحت تاثیر قراردادن توافقات قراردادی یا ارزش سهام استفاده می‌کنند. (لینک و همکاران^۱، ۲۰۰۶)

اقلام تعهدی زمانی مطرح می‌شود که مبنای حسابداری تعهدی باشد. معمولاً استفاده از مبنای تعهدی موجب متفاوت شدن میزان سود عملیاتی گزارش شده با جریان نقدی عملیاتی و گزارش یک سری اقلام تعهدی در صورت‌های مالی خواهد شد.

اقلام تعهدی شامل بخشی از درآمدها و هزینه‌های ارائه شده در صورت سود و زیان می‌باشد که در صورت جریان وجوه نقد نشان داده نمی‌شود.

از ویژگی‌های اقلام تعهدی این است که می‌توان آن‌ها را به عنوان شاخصی از انتخاب‌های حسابداری شرکت در نظر گرفت. معمولاً در تحقیقات مدیریت سود آن‌ها را به دو قسمت اقلام تعهدی اختیاری و غیراختیاری تقسیم می‌کنند.

تحقیقات متعددی در زمینه اقلام تعهدی و تجدیدارائه صورت‌های مالی انجام شده است، اما تحقیقی که بتواند این دو موضوع را باهم مورد مطالعه قرار دهد، وجود ندارد. تجدیدارائه صورت‌های مالی اغلب به دلیل اصلاح صورت‌های دوره‌های گذشته می‌باشد، که معمولاً حاصل اشتباهات دوره‌های قبل است (موسوی و همکاران، ۱۳۹۴). اثر انباشته‌ی اصلاح اشتباهات از طریق گزارش رقم تعدیلات سنواتی صورت می‌گیرد. مدیران می‌توانند با دستکاری ارقام گزارش شده به اهداف خود دست یافته و سپس در دوره‌های بعد اثر آن را با گزارش رقم تعدیلات سنواتی تعدیل کنند. همانطور که تحقیقات پیشین نشان می‌دهد مدیران بیشتر بخش اختیاری اقلام تعهدی - که تحت کنترل خودشان است - را دستکاری کرده تا به نتایج مورد نظر خود دست یابند.

ویدمن و هندریکس^۲ (۲۰۱۰) به بررسی رابطه‌ی میان تجدید ارائه صورت‌های مالی و خطاهای برآورد اقلام تعهدی پرداختند. نتایج تحقیق نشان می‌دهد که خطاهای برآورد اقلام تعهدی سرمایه در گردش به‌طور متوسط در دوره‌ی قبل از تجدید ارائه صورت‌های مالی به

میزان قابل توجهی مثبت است (نشان دهنده‌ی بیش‌نمایی و برآورد غیرواقعی)، ولی در دوره‌ی بعد از تجدید آرائه به‌طور قابل توجهی نزدیک به صفر هستند.

دبرال مور^۳ (۲۰۰۷) در تحقیق خود با استفاده از نسبت‌های مالی و سایر اطلاعات عمومی واحد تجاری احتمال دستکاری سود (مدیریت سود) عملیاتی توسط واحد تجاری را اندازه‌گیری کرد. به اعتقاد وی تجدید آرائه‌ی صورت‌های مالی نشانه دستکاری سود طی دوره‌های گذشته است. یافته‌ها نشان می‌دهد که احتمال تجدید آرائه صورت‌های مالی با تغییر در برخی از نسبت‌های مالی، تغییر حسابرس و تغییر مدیران اجرایی افزایش می‌یابد.

پلاملی و یوهن^۴ (۲۰۰۹) در تحقیقی که با هدف بررسی دلایل اصلی تجدید آرائه صورت‌های مالی انجام دادند، به این نتیجه رسیدند که در بیشتر موارد دلیل تجدید آرائه صورت‌های مالی، اشتباهات رخ داده از جانب شرکت‌ها است.

نتیجه تحقیق شولز^۵ (۲۰۰۸) نشانگر واکنش منفی بازار سرمایه به تجدید آرائه صورت‌های مالی است؛ شدت این واکنش در موارد مرتبط با تقلب یا اثرگذار بر درآمد شرکت بیشتر است. نتایج تحقیق ویلسون^۶ (۲۰۰۸) نشان می‌دهد که محتوای اطلاعاتی سود پس از تجدید آرائه صورت‌های مالی، به‌طور نسبی کاهش می‌یابد و استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی اطمینان خود را نسبت به اطلاعات مالی شرکت پس از تجدید آرائه به‌طور متوسط برای یک سال از دست می‌دهند.

بلانکلی^۷ و همکاران (۲۰۱۴) به بررسی رابطه‌ی میان تأخیر گزارش حسابرسی و آرائه‌ی مجدد صورت‌های مالی پرداختند. آن‌ها متوجه شدند شرکت‌هایی که صورت‌های مالی خود را تجدید آرائه می‌نمایند، به‌طور غیرعادی دوره‌ی تأخیر گزارش حسابرسی طولانی‌تری دارند. همچنین یافته‌های تحقیق بیانگر ارتباط میان محدودیت زمانی و آرائه‌ی مجدد صورت‌های مالی می‌باشد.

آقایی و همکاران (۱۳۹۲) به بررسی کیفیت اقلام تعهدی شرکت‌های تجدید آرائه‌کننده طی سال‌های ۱۳۸۰ الی ۱۳۸۹ پرداختند. یافته‌های این تحقیق بیانگر آن است که کیفیت سود (اقلام تعهدی) به‌طور معناداری از دوره تحریف تا دوره بعد از تجدید آرائه افزایش یافته است.

در تحقیق آزاد و کاظمی (۱۳۹۲) رابطه‌ی بین بندهای پس از اظهارنظر در گزارش حسابرس و تجدید آرائه‌ی صورت‌های مالی مورد بررسی قرار گرفته است. یافته‌های پژوهش بیانگر رابطه‌ی مثبت و معنادار میان بندهای پس از اظهارنظر در گزارش حسابرس و تجدید آرائه صورت‌های مالی می‌باشد.

در تحقیق مومنی و همکاران (۱۳۹۰) رابطه تجدید ارائه صورت‌های مالی با مدیریت سود و کیفیت سود شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بررسی شده است. یافته‌های پژوهش حاکی از این است که بین تجدید ارائه صورت‌های مالی با مدیریت سود، رابطه معنی-داری وجود دارد و نوع رابطه نشان می‌دهد که در شرکت‌هایی که سطح اقلام تعهدی بالا بوده، میزان تجدید ارائه نیز افزایش یافته است. همچنین، یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که بین تجدید ارائه صورت‌های مالی با کیفیت سود، رابطه معنی‌داری وجود دارد و نوع رابطه نشان می‌دهد که هرچه شدت تجدید ارائه صورت‌های مالی افزایش می‌یابد، کیفیت سود (پایداری سود) کاهش پیدا می‌کند.

کردستانی و همکاران (۱۳۸۹) در پژوهش خود به بررسی میزان اهمیت تعدیلات سنواتی مندرج در صورت‌های مالی پرداختند. در این تحقیق ۱۸۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار طی دوره‌ی زمانی ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۶ مورد بررسی قرار گرفت. یافته‌های تحقیق حاکی از این است که رقم تعدیلات سنواتی بیش از سطح اهمیت تعیین شده در سطح صورت‌های مالی دوره‌ی قبل است. در نتیجه می‌توان گفت آگاهی استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی از آثار مربوط به تعدیلات سنواتی می‌تواند بر تصمیم‌گیری آن‌ها موثر باشد و وجود تعدیلات سنواتی در صورت‌های مالی می‌تواند نشانه‌ای از ناکافی بودن قابلیت اتکای صورت‌های مالی باشد. تحقیق سروری مهر (۱۳۸۵) به بررسی ماهیت تعدیلات سنواتی در شرکت‌های بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شده است. یافته‌های محقق حاکی از آن است که شرکت‌ها اشتباهاً برخی اقلام تغییر در برآورد را نیز به عنوان تعدیلات سنواتی منعکس می‌کنند.

فرضیه‌های تحقیق

با توجه به مسأله پژوهش که در پی یافتن ارتباط میان تعدیلات سنواتی و اقلام تعهدی اختیاری و نوع اظهار نظر حسابرسی می‌باشد، فرضیه‌های زیر مطرح می‌گردد:

فرضیه اول: میان اقلام تعهدی اختیاری و تعدیلات سنواتی رابطه‌ی مثبت وجود دارد.

فرضیه دوم: بین نوع اظهار نظر و تعدیلات سنواتی رابطه‌ی منفی وجود دارد.

۳- روش تحقیق

این تحقیق از نوع همبستگی است که رابطه‌ی بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل را بررسی می‌کند. با استفاده از صورت سود(زیان) انباشته، تعدیلات سنواتی سال‌های مورد نظر گردآوری و براساس مدل تعدیل شده‌ی جونز و با استفاده از اطلاعات مندرج در ترازنامه، صورت

سود(زیان) و صورت جریان وجوه نقد، اقلام تعهدی برآورد گردید. در نهایت با روش آماری رگرسیون معناداری رابطه‌ی میان تعدیلات سنواتی و اقلام تعهدی اختیاری بررسی شد. همچنین ارتباط نوع گزارش حسابرِس و اندازه‌ی شرکت نیز مورد بررسی قرار گرفت. به منظور گردآوری داده‌های مربوط به متغیرهای تحقیق از صورت‌های مالی انتشار یافته در سایت‌های آردیس و کدال استفاده شده است. برای تحلیل داده‌ها از نرم افزار اکسل و برای انجام آزمون‌های آماری از نرم افزار STT^۱ استفاده شده است.

این تحقیق شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران را مورد بررسی قرار می‌دهد و از آنجا که اثر اقلام تعهدی اختیاری در سال‌های آتی مشخص می‌شود، در این تحقیق از رقم مربوط به سال قبل این متغیر استفاده شده است و از طرفی قلمرو زمانی تحقیق سال‌های ۱۳۸۶ لغایت ۱۳۹۱ می‌باشد، لذا جامعه‌ی آماری شامل تمام شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد که از ابتدای سال ۱۳۸۵ یا قبل از آن تا پایان سال ۱۳۹۱ در بورس پذیرفته شده‌اند.

کلیه شرکت‌های عضو جامعه آماری که دارای شرایط زیر بوده‌اند، به‌عنوان شرکت‌های عضو نمونه انتخاب شده‌اند:

۱. حداکثر تا ابتدای سال ۱۳۸۵ یا قبل از آن در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند.

۲. در طول دوره‌ی مورد بررسی تداوم فعالیت داشته باشند.

۳. شامل شرکت‌های واسطه‌گری مالی و سرمایه‌گذاری نباشند.

۴. سال مالی آنها به ۲۹ اسفند ماه ختم شود.

۵. صورت‌های مالی دربرگیرنده‌ی رقم مربوط به تعدیلات سنواتی باشند.

۶. صورت‌های مالی تجدید ارائه شده باشند.

در مجموع ۳۶۰ سال-شرکت در این تحقیق مورد بررسی قرار گرفته است.

اندازه‌گیری اقلام تعهدی اختیاری

به منظور برآورد اقلام تعهدی اختیاری از مدل تعدیل شده‌ی جونز (مدل ۱) استفاده شده است. (مدل ۱)

$$\frac{TA_{i,t}}{A_{i,t-1}} = \beta_1 \left(\frac{1}{A_{i,t-1}} \right) + \beta_2 \left(\frac{(\Delta REV_{i,t} - \Delta REC_{i,t})}{A_{i,t-1}} \right) + \beta_3 \left(\frac{PPE_{i,t}}{A_{i,t-1}} \right) + DA_{i,t}$$

$A_{i,t-1}$: جمع دارایی‌های شرکت i در سال $t-1$.

$\Delta REV_{i,t}$: درآمد در سال t منهای درآمد در سال $t-1$.

$\Delta REC_{i,t}$: خالص حساب‌های دریافتنی در سال t منهای خالص حساب‌های دریافتنی در سال $t-1$.

$PPE_{i,t}$: ارزش ناخالص اموال، ماشین آلات و تجهیزات در سال t .

$TA_{i,t}$: کل ارقام تعهدی شرکت i در سال t با استفاده از رابطه‌ی ذیل:

تغییر در بدهی‌های جاری - تغییر در وجه نقد - تغییر در دارایی‌ها = کل ارقام تعهدی
هزینه‌ی استهلاک - تغییر در بدهی‌های جاری غیر عملیاتی +

$DA_{i,t}$: ارقام تعهدی اختیاری شرکت i در سال t .

در این تحقیق به منظور افزایش سطح دقت آزمون، ضرایب مدل در بازه‌ی زمانی ۱۳۸۱ تا ۱۳۸۵ برآورد شده و سپس رابطه‌ی میان ارقام تعهدی اختیاری و تعدیلات سنواتی که مستقیماً از صورت‌های مالی به دست می‌آید، در دوره‌ی آزمون بررسی شد.

همانطور که بیان شد اظهارنظر حسابرسی به صورت مقبول یا غیرمقبول می‌باشد و از گزارش حسابرسی منتشرشده به همراه صورت‌های مالی استخراج شده است. به منظور تعیین اندازه‌ی شرکت از لگاریتم دارایی‌های شرکت استفاده شده و مقدار این متغیر بدست آمده است.

برای آزمون فرضیه‌های تحقیق، از مدل ۲ استفاده شده است:

(مدل ۲)

$$PA_t = \alpha + \beta_1 DA_{t-1} + \beta_2 AR_t + \beta_3 S_t + \epsilon$$

PA_{it} : تعدیلات سنواتی سال t (رقم تعدیلات سنواتی گزارش شده در صورت سود (زیان) انباشته طبق استاندارد حسابداری شماره ۶)

DA_{it-1} : ارقام تعهدی اختیاری در سال $t-1$ (محاسبه شده با استفاده از مدل جونز تعدیل شده)

AR_{it} : نوع اظهار نظر حسابرسی در سال t که در صورت مقبول بودن گزارش صفر و در صورت غیرمقبول بودن مقدار ۱ به خود می‌گیرد.

S_{it} : اندازه‌ی شرکت در سال t (بر اساس لگاریتم دارایی‌های شرکت)

۴- یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی

برای ارائه‌ی نمای کلی از خصوصیات مهم متغیرهای محاسبه شده در مدل پژوهش برای بررسی فرضیه‌های تحقیق، در نگاره (۱) برخی از مفاهیم آمار توصیفی این متغیرها، شامل میانگین، انحراف معیار حداقل، حداکثر و تعداد مشاهدات ارائه شده است.

نگاره ۱: آمار توصیفی

مشاهدات سال- شرکت	حداکثر	حداقل	انحراف معیار	میانگین	نماد متغیر	شاخص آماری متغیر
۳۶۰	۰/۱۵۸	-۰/۳۳۴	۰/۰۳۶	-۰/۰۱۲	PA_{it}	تعدیلات سنواتی (مقیاس زدایی شده با کل دارایی‌ها)
۳۶۰	۰/۲۰۹	-۰/۱۳۸	۰/۰۳	۰/۰۵۵	D	اقدام تعهدی اختیاری
۳۶۰	۱	۰	۰/۴۸۷	۰/۶۱۸	AR_{it}	نوع اظهارنظر حسابرس
۳۶۰	۱۶/۹۹	۱۰/۸۱	۱/۳۱	۱۳/۶۶	S_{it}	اندازه شرکت

با توجه به نتایج منعکس در نگاره (۱)، میانگین تعدیلات سنواتی برای شرکت‌های نمونه در دوره زمانی پژوهش برابر $-۰/۰۱۲$ واحد است. این مقدار نشان می‌دهد که به طور میانگین شرکت‌های عضو نمونه $۰/۰۱۲$ مقدار نسبت به دارایی‌هایشان تعدیلات سنواتی داشته‌اند. در رابطه با اقدام تعهدی اختیاری می‌توان بیان نمود که میانگین این متغیر برای شرکت‌های عضو نمونه $۰/۰۵۵$ واحد است. حداقل مقدار این متغیر برابر با $-۰/۱۳۸$ واحد و حداکثر مقدار آن برابر با $۰/۲۰۹$ واحد می‌باشد. در ضمن، جدول فوق نشان می‌دهد که متغیر اقدام تعهدی اختیاری در مقایسه با سایر متغیرهای پژوهش، از انحراف معیار پایین تری برخوردار است.

آزمون فرضیه‌ها

برای تحلیل مدل پژوهش از مجموعه داده‌های ترکیبی استفاده شده است. بدین ترتیب که چند شرکت در طول زمان مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرند. پس از انجام آزمون‌های F لیمر و هاسمن، مشخص شد که مدل داده‌های تابلویی-اثرات تصادفی از کارایی بالاتری برخوردار است و این روش برای تخمین مدل پژوهش مورد پذیرش می‌باشد.

نگاره ۱: نتایج مربوط به آزمون‌های مورد استفاده برای مدل پژوهش

شاخص آماری و نتیجه نوع آزمون	آماره آزمون	احتمال	نتیجه
F لیمر	۲/۳۷	۰/۰۰۰	تابلویی
هاسمن	۲/۶۹	۰/۴۴۱	اثرات تصادفی

یکی از پیش‌فرض‌های رگرسیونی که برای مدل پژوهش بررسی شده است، پیش فرض عدم وجود هم‌خطی است. یکی از مفروضات رگرسیون چند متغیره این است که متغیرهای توضیحی با یکدیگر همبسته نیستند. زمانی که همبستگی بین متغیرهای توضیحی بسیار زیاد باشد، سبب بروز مشکلی به نام هم‌خطی چندگانه می‌شود. یکی از آزمون‌های آماری رایج برای شناسایی وجود یا عدم وجود مشکل هم‌خطی استفاده از آزمون وی ای اف است. در صورتی که مقدار آزمون وی ای اف (معکوس وی ای اف) کمتر از ۱۰ (کمتر از ۱۰ درصد) باشد، مشکل هم‌خطی وجود نخواهد داشت. با انجام این آزمون مشخص شد که در مدل پژوهش، مشکل هم‌خطی وجود ندارد (نگاره ۳).

نگاره ۳: نتیجه‌ی آزمون وی ای اف برای مدل پژوهش

متغیر	نماد متغیر	VIF	۱/VIF
ارقام تعهدی اختیاری		۱/۰۱	۰/۹۹۳
نوع اظهارنظر حسابرسی	AR_{it}	۱/۰۲	۰/۹۸۶
اندازه شرکت	S_{it}	۱/۰۱	۰/۹۹۳

یکی دیگر از پیش‌فرض‌های رگرسیون، استقلال خطاها است. برای تشخیص خود همبستگی، در پژوهش جاری از آزمون وولدریج استفاده شده است. نتایج این آزمون بیانگر وجود مشکل خودهمبستگی مرتبه‌ی اول می‌باشد (نگاره ۴).

نگاره ۴: نتیجه‌ی آزمون استقلال خطاها در مدل پژوهش

شاخص آماری و نتیجه نوع آزمون	آماره آزمون	مقدار احتمال	نتیجه
وولدریج	۷/۵۳۵	۰/۰۰۸	مشکل همبستگی خطاها

بنابراین، برای بررسی مدل پژوهش از روش تابلویی-اثرات تصادفی با در نظر گرفتن خود همبستگی مرتبه اول استفاده شده است (نگاره ۵).

نگاره ۵: نتایج برآورد مدل تحقیق

$$PA_t = \alpha + \beta_1 DA_{t-1} + \beta_2 AR_t + \beta_3 S_t + \epsilon$$

شاخص آماری	نماد	برآورد	خطای	آماره Z	احتمال
متغیر	متغیر	ضریب	استاندارد		
عرض از مبدأ	α	-۰/۰۶۳	۰/۰۲۴	-۲/۵۴	۰/۰۰۹
اقدام تعهدی اختیاری	DA_{t-1}	۰/۱۵۴	۰/۰۵۹	۲/۶۲	۰/۰۱
نوع اظهار نظر حسابر س	AR_{it}	-۰/۰۱۱	۰/۰۰۴	-۲/۵۹	۰/۰۴۴
اندازه شرکت	S_{it}	۰/۰۰۳	۰/۰۰۱	۲/۰۱	۰/۰۱۱

آماره F فیشر (احتمال): ۱۵/۸۶ (۰/۰۰۰۰) ضریب تعیین تعدیل شده (R^2): ۰/۱۶

با توجه به نتایج به دست آمده، می توان نتیجه گیری زیر را در نظر گرفت:

سطح معنی داری F فیشر کمتر از ۱ درصد می باشد، پس می توان گفت این مدل با احتمال ۹۹ درصد معنی دار است. به دیگر سخن، این مدل از اعتبار بالایی برخوردار است. علاوه بر این، ضریب تعیین تعدیل شده این مدل ۱۶ درصد است؛ این عدد نشان می دهد که ۱۶ درصد از مقادیر متغیر وابسته توسط متغیرهای توضیحی، توضیح داده می شود.

مقدار احتمال متغیر اقدام تعهدی اختیاری (معیار مدیریت سود) برابر با ۰/۰۱ است که این مقدار از سطح خطای ۵ درصد پایین تر بوده و حکایت از آن دارد که این متغیر با متغیر وابسته که همان تعدیلات سنواتی است رابطه معناداری دارد. با توجه به علامت ضریب متغیر مذکور (۰/۱۵۴) نیز چنین می توان استدلال نمود که این متغیر با تعدیلات سنواتی رابطه مثبت دارد. به گونه ای که با افزایش واحدی در متغیر اقدام تعهدی اختیاری و با ثابت بودن سایر شرایط، تعدیلات سنواتی به میزان ۰/۱۵۴ واحد افزایش می یابد. همان طور که از لحاظ نظری انتظار می رفت بین متغیر اقدام تعهدی اختیاری و تعدیلات سنواتی رابطه معنادار وجود داشته باشد، این رابطه از لحاظ تجربی نیز تایید می شود. بنابراین، فرضیه اول پژوهش مبنی بر این موضوع که اقدام تعهدی اختیاری و تعدیلات سنواتی رابطه معنادار دارد، تأیید می شود.

مقدار احتمال متغیر نوع اظهار نظر حسابر س برابر با ۰/۰۴۴ است که این مقدار از سطح خطای ۵ درصد پایین تر بوده و حکایت از آن دارد که این متغیر با متغیر وابسته (تعدیلات سنواتی) از لحاظ آماری رابطه معناداری دارد. با توجه به علامت ضریب متغیر مذکور (۰/۰۱۱-) نیز چنین می توان استدلال نمود که این متغیر با تعدیلات سنواتی رابطه منفی دارد. به گونه ای که با افزایش واحدی در متغیر نوع اظهار نظر حسابر س و با ثابت بودن سایر شرایط، تعدیلات سنواتی به میزان ۰/۰۱۱ واحد کاهش می یابد. همان طور که از لحاظ نظری انتظار می رفت بین متغیر نوع اظهار نظر حسابر س و تعدیلات سنواتی رابطه معنادار وجود داشته باشد، این رابطه از

لحاظ تجربی نیز تایید می‌شود. بنابراین، فرضیه دوم پژوهش مبنی بر این موضوع که نوع اظهارنظر حسابرس با تعدیلات سنواتی رابطه معنادار دارد، تایید می‌شود. در رابطه با متغیر کنترلی اندازه شرکت نیز می‌توان بیان نمود که مقدار احتمال آن (۰/۰۱۱) کمتر از سطح خطای ۵ درصد بوده و این بدان مفهوم است که بین این متغیر و تعدیلات سنواتی رابطه معنادار وجود دارد. با توجه به علامت ضریب برآوردی آن (۰/۰۰۳) نیز می‌توان استنباط نمود که نوع رابطه مثبت می‌باشد.

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

در این پژوهش ارتباط میان تعدیلات سنواتی و اقلام تعهدی اختیاری مورد بررسی قرار گرفت. همچنین رابطه‌ی تعدیلات سنواتی با نوع اظهارنظر حسابرس و اندازه‌ی شرکت بررسی شد. مشخص شد که میان متغیر وابسته و متغیرهای مستقل ارتباط معناداری وجود دارد. درواقع همانطور که انتظار می‌رفت با افزایش میزان اقلام تعهدی اختیاری در یک سال، مقدار تعدیلات سنواتی در سال بعد افزایش می‌یابد. از طرفی زمانی که رقم تعدیلات سنواتی در صورت‌های مالی افزایش می‌یابد، نوع اظهارنظر حسابرس غیرمقبول خواهد بود. درواقع یافته‌ها حاکی از ارتباط مثبت میان اقلام تعهدی اختیاری و تعدیلات سنواتی و ارتباط منفی میان نوع اظهارنظر حسابرس و تعدیلات سنواتی می‌باشد.

در این پژوهش اندازه‌ی شرکت به‌عنوان متغیر کنترل در نظر گرفته شد و ارتباط آن با تعدیلات سنواتی مورد سنجش قرار گرفت که نتایج حاکی از ارتباط مثبت آن‌هاست. نتایج پژوهش حاضر با موارد مشابه ذکر شده در بخش مبانی نظری هم‌راستا و تایید کننده‌ی آن‌ها می‌باشد. از جمله‌ی این تحقیقات می‌توان به تحقیق مومنی و همکاران اشاره کرد که نتایج آن به‌طور غیرمستقیم با فرضیه‌ی اول این پژوهش مشابهت دارد. همچنین نتیجه‌ی تحقیق آزاد و کاظمی نیز هم‌سو با فرضیه دوم این تحقیق می‌باشد.

با توجه به نتایج تحقیق حاضر می‌توان به سازمان‌ها و نهادهای نظارتی و نیز مدیران شرکت‌ها پیشنهاداتی از قبیل موارد ذیل ارائه نمود:

- بررسی اطلاعات در این تحقیق بیانگر تکرار اقلام تعدیل سنواتی است که در این زمینه ضروری است سازمان بورس اقدامات انضباطی مناسب وضع کند.
- چنانچه اقلام تعدیل سنواتی در گزارش‌های حسابرسی نباشد، جامعه‌ی حسابداران موسسات را تنبیه کند.

- احتمالاً بخشی از تعدیلات به دلیل کادر مالی ضعیف است که شرکت‌ها می‌بایست در این زمینه اقدام کنند.

پیشنهاداتی که می‌توان برای تحقیقات آتی ارائه نمود به شرح ذیل است:

- استفاده از سایر مدل‌های برآورد اقلام تعهدی

- در نظر گرفتن عامل تورم برای برآورد اقلام تعهد

یادداشت‌ها

1. Link etal.
2. Wiedman and Hendricks.
3. Debra, L. Moore.
4. Plumlee, M., and T. Yohn.
5. Scholz, S.
6. Wilson, W.
7. Blankley
8. STATA

کتاب‌نامه

۱. آذر، عادل، و مومنی، منصور (۱۳۸۳)، *آمار و کاربرد آن در مدیریت*، سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاه‌ها (سمت).
۲. آزاد، عبدالله و کاظمی، محبوبه (۱۳۸۹)، *تعدیلات سنواتی در گزارشگری مالی شرکت‌های بورسی ایران*، *فصلنامه حسابداری رسمی*، ۱۰: ۵۰-۵۳.
۳. آزاد، عبدالله و کاظمی، محبوبه (۱۳۹۲)، *رابطه‌ی بین بندهای پس از اظهارنظر در گزارش حسابرس و تجدید ارائه صورت‌های مالی*، *یازدهمین همایش ملی حسابداری ایران*.
۴. آقایی، محمدعلی، زلفی، حسن و اعتمادی، حسین (۱۳۹۲)، *تأثیر تجدید ارائه صورت‌های مالی بر کیفیت اقلام تعهدی*، *پژوهش‌های تجربی حسابداری*، ۲(۳): ۱۱۹ - ۱۴۷.
۵. سروری‌مهر، صمد (۱۳۸۵)، *بررسی ماهیت تعدیلات سنواتی در شرکت، پایان نامه کارشناسی ارشد*. گروه حسابداری. دانشکده حسابداری و مدیریت. دانشگاه علامه طباطبائی.
۶. بزرگ اصل، موسی (۱۳۸۷)، *تعدیلات سنواتی و حقوق سهامداران*، *روزنامه دنیای اقتصاد*، شماره ۱۵۷۶.
۷. کردستانی، غلامرضا، آزاد، عبدالله و کاظمی، محبوبه (۱۳۸۹)، *آزمون تجربی اهمیت تعدیلات سنواتی در بازار سرمایه*، *فصلنامه تحقیقات حسابداری*، ۶۲-۷۳.

۸. کمیته تدوین استانداردهای حسابداری. (۱۳۸۸). *استانداردهای حسابداری*، سازمان حسابرسی.
۹. کمیته فنی سازمان حسابرسی. (۱۳۸۶). *استانداردهای حسابداری*، سازمان حسابرسی: نشریه شماره ۱۶۰.
۱۰. مرادی جز، محسن (۱۳۹۱)، *مدیریت سود و تقدشوندگی سهام*، پایان نامه کارشناسی ارشد. گروه حسابداری. دانشکده حسابداری و مدیریت. دانشگاه علامه طباطبائی.
۱۱. مرکز تحقیقات تخصصی حسابداری و حسابرسی سازمان حسابرسی، (۱۳۸۷)، *مبانی نظری و گزارشگری مالی*، سازمان حسابرسی، نشریه ۱۱۳.
۱۲. مشایخ، شهناز و اوشیانی، مریم (۱۳۹۳)، *ارتباط هزینه سرمایه و پذیرش استانداردهای حسابداری ملی و تاثیر نقدشوندگی سهام روی این رابطه*، پژوهش‌های تجربی حسابداری، (۲): ۱۲۵-۱۴۲.
۱۳. موسوی، سیدرضا، جباری، حسین و طالب بیدختی، عباس (۱۳۹۴)، *حاکمیت شرکتی و تجدید ارائه صورت‌های مالی*، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، ۷(۲۵): ۱۰۳-۱۲۶.
۱۴. مومنی، سهیل (۱۳۹۰)، *رابطه تجدید ارائه صورت‌های مالی با مدیریت سود و کیفیت سود*، پایان نامه کارشناسی ارشد. گروه حسابداری. دانشکده حسابداری و مدیریت. دانشگاه علامه طباطبائی.
۱۵. میگز، والتر (۱۳۹۴)، *اصول حسابرسی*، عباس ارباب سلیمانی و محمود نفری (مترجم). جلد اول. تهران: سازمان حسابرسی.
۱۶. هوشمند زعفرانی، رحمت اله (۱۳۹۲)، *پیامدهای تعدیلات سنواتی*، روزنامه دنیای اقتصاد، شماره ۲۹۰۸.
17. Blankley, Alan I., David N. Hurtt, and Jason E. Mac (2014). The Relationship between Audit Report Lags and Future Restatements. *AUDITING: A Journal of Practice & Theory*, (33) 2, 27-57.
18. Debra, L. M. (2007). *Forecasting earnings management, Evidence from GAO restatementdata*. Colifornia: Unpublished doctoral dissertation. Tournou University International, Cypress.
19. Wiedman, Christine I., & Hendricks, Kevin B. (2010). *Firm Accrual Quality Surrounding Restatements*. CAAA Annual Conference 2011.
20. Plumlee, M., & Yohn, T. (2009). *An Analysis of Underlying Causes of Misstatements*. Working paper: University of Utah and Indiana University.
21. Scholz, S. (2008). *The Changing Nature and Consequences of Public Company Financial Restatements 1997-2006*. The department of the Treasury.

22. Link, James S. Lopez, Thomas J., & Ress, Lynn. (2006). The Valuation Consequences of Voluntary Accounting Changes on line. Retrieved from <http://www.ssrn.com>
23. Wilson, W. (2008). An Empirical Analysis of Decline in the information content of earning following restatement. *The accounting review*, (83) 2, 519-548.